

SYLLABUS
B.Sc Semester : III
Paper -I

पाठ्यक्रमः
बी.एस.सी.(द्वितीयवर्षम्)तृतीयसत्रम्
प्रथमपत्रम् - व्यावहारिकसंस्कृतम्

पूर्णाङ्कः (Maximum Marks) : 100

लिखितपरीक्षा – 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 20

श्रेयोदानम्/Credit - 04

घटकम् 1.गीतास्वाध्यायः (अष्टादशोऽध्यायः)

घटकम् 2.निर्धारितमन्त्राणां सरलव्याख्याकण्ठस्थीकरणं च –

मन्त्राः– 1. विश्वानिदेवः(यजु.30.03), 2. यांमेधां देवगणाः(यजु. 32.14), 3. भूर्भुवःस्वः(यजु. 36.03), 4. भद्रं कर्णेभिः(यजु.25.21), 5. त्र्यम्बकं यजामहे(यजु.3.60), 6. द्यौःशान्तिरन्तरिक्षं(यजु.36.17), 7. ईशावास्यमिदं(यजु.40.1), 8. कुर्वन्नेवेह कर्माणि(यजु.40.2), 9. संगच्छध्वं संवदध्वं(ऋग्वेद 10.191.2), 11. सहनावतु सहनौ(), 12. यत्ते मध्यं पृथिवी(अथर्व.12.1.12), 13. प्रजापतेन त्वदेतान्यन्यो(10.121.10), 14. समानः मन्त्रः समितिः समानी(ऋग्वेद 10.191.3) 15. समानी वः आकृतिः(ऋग्वेद 10.191.4)

घटकम् 3.निर्धारितसुभाषितानां व्याख्याकण्ठस्थीकरणं च।

श्लोकाः– 1. स्वायत्तमेकान्तगुणं विधात्रा(नीतिशतकम्), 2. येषां न विद्या तपो(नीतिशतकम्), 3. परिवर्तिनि संसारे मृतः(नीतिशतकम्), 4. दानं भोगो नाशस्ति सौ गतयो(नीतिशतकम्), 5. आलस्यं हि मनुष्याणां(नीतिशतकम्), 6. भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्ता(वैराग्यशतकम्), 7. विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं(नीतिशतकम्), 8. साहित्यसंङ्गीतकलाविहीनः(नीतिशतकम्), 9. जाड्यं धियो हरति(नीतिशतकम्), 10. प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन(नीतिशतकम्), 11. परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः(सुभाषितरत्नभाण्डागारः), 12. पापान्निवारयति योजयते हिताय(नीतिशतकम्), 13. काव्यशास्त्रविनोदेन(हितोपदेशः), 14. अयं निजो परो वेति, 15. मातृवत्परदारेषु(हितोपदेशः)

घटकम् 4.संवादलेखनम् –

1. मित्रसंवादः, 2. गुरुशिष्यसंवादः, 3. पितृ-पुत्र(त्री)संवादः, 4. मातृ-पुत्र(त्री)संवादः, 5. प्रतिवेशिनोःसंवादः, 6. आपणिकग्राहकसंवाद, 7. अन्योऽन्यपरिचयःसंवादः, 8. वैद्यरोगिसंवादः, 9. वित्तकोशाधिकारि-ग्राहकसंवादः, 10. पथिकयोःसंवादः।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि: –

- प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतभाषायां भवेत् ।
  - अत्र चत्वारि घटकानि सन्ति । प्रतिघटकंविंशतिः (20)अङ्कानां वर्तते।
  - प्रश्नपत्रे चत्वारः (04) प्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रत्येकस्मिन् प्रश्ने 50 प्रतिशतं विकल्पः भवेत् ।
  - घटकानुसारं प्रश्ननिर्माणं निम्नलिखितप्रकारेण भवेत् –
- (1) प्रथमप्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)
    - (क) षट्सुश्लोकेषु चतुर्णां श्लोकानां व्याख्या $4 \times 5 = 20$
  - (2) द्वितीयप्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)
    - (क) पञ्चसुमन्त्रेषु त्रयाणां मन्त्राणां व्याख्या $3 \times 4 = 12$
    - (ख) चतुर्णां कण्ठस्थमन्त्राणां लेखनम् $2 \times 4 = 8$
  - (3) तृतीयप्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)
    - (क) पञ्चसुसुभाषितेषु त्रयाणां व्याख्या $3 \times 4 = 12$
    - (ख) चतुर्णां कण्ठस्थसुभाषितानां लेखनम् $4 \times 2 = 8$
  - (4) चतुर्थप्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)
    - (क) चतुर्षु विषयेषु द्वयोः विषययोः संवादलेखनम् (संस्कृतेन) $10 \times 2 = 20$

अनुशंसितपुस्तकानि-

1. श्रीमद्भगवद्गीता, गीताप्रेस, गोरखपुर।
2. नीतिशतकम्, जनार्दनशास्त्री पाण्डेय, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।
3. नीतिशतकम्, डा. अरुणा शुक्ला, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर
4. हितोपदेशः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2017 ।
5. भर्तृहरिशतकत्रयम्, राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्, दिल्ली, 2010 ।
6. संस्कृतव्यवहारसाहस्री, संस्कृतभारती, दिल्ली ।
7. संस्कृतं वदतु, संस्कृतभारती, दिल्ली ।

SYLLABUS
B.Sc Semester : IV
Paper - II

पाठ्यक्रमः
बी.एस.सी.(द्वितीयवर्षम्)चतुर्थसत्रम्
द्वितीयपत्रम् – भारतीयविज्ञानायसंस्कृतम्

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 20
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् 1. व्याकरणम् - वर्णस्वरूपबोधः/अक्षरव्यञ्जनज्ञानम् -
वर्णमाला(स्वराःव्यञ्जनानिच),आस्यानिप्रयत्नाः
च, माहेश्वरसूत्राणि(परिचयमात्रम्)।
घटकम् 2. शास्त्रपरिचयः - चरकसंहिता, सुश्रुतसंहिता, अर्थशास्त्रम्
घटकम् 3. भारतीयवैज्ञानिकाः - आर्यभट्टः, चरकः, सुश्रुतः, वाग्भट्टः, वराहमिहिरः,
जगदीशचन्द्रबसुः।
घटकम् 4. महाभारतम् - यक्षयुधिष्ठिरसंवादः(वनपर्वअध्यायः -313, 33-138 श्लोकपर्यन्तम्)

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः -

- प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतभाषायां भवेत् ।
- अत्र चत्वारि घटकानि सन्ति । प्रतिघटकं विंशतिः (20) अङ्कानां वर्तते।

- प्रश्नपत्रे चत्वारः (04) प्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रत्येकस्मिन् प्रश्ने 50 प्रतिशतं विकल्पः भवेत् ।
- घटकानुसारंप्रश्ननिर्माणंनिम्नलिखितप्रकारेणभवेत् –
  - (1) प्रथमप्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)
    - (क) द्वयोःप्रदत्तविषययोःएकस्यपरिचयलेखनम् $1 \times 10 = 10$
    - (ख) लघूत्तरात्मकेषुअष्टप्रश्नेषुपञ्चप्रश्नानांउत्तरलेखनम् $5 \times 2 = 10$
  - (2) द्वितीयप्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)
    - (क) एकस्य शास्त्रस्य विशदपरिचयः $1 \times 20 = 20$
  - (3) तृतीयप्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)
    - (क) चतुर्षुद्वयोःपरिचयलेखनम् $2 \times 10 = 20$
  - (4) चतुर्थःप्रश्नः(चतुर्थघटकाश्रितः)
    - (क) लघूत्तरात्मकेषुपञ्चदशप्रश्नेषुदशप्रश्नानांउत्तरलेखनम् $10 \times 2 = 20$

अनुशंसितपुस्तकानि-

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी, भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली ।
2. संस्कृत शास्त्रों का इतिहास, बलदेव उपाध्यायः, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी ।
3. यक्ष-युधिष्ठिर-संवाद, डा. ऊर्मिला रुस्तगी, जे. पी. पब्लिशिंग हाउस, दिल्ली, 2009।
4. पाणिनीयशिक्षा, शिवराजाचार्य कौन्डिन्न्यायन, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी, 2014 ।
5. वर्णोच्चारण-शिक्षा, महर्षिदयानन्दसरस्वती, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, 2014 ।